
La prevenció del delicte

PID_00247551

Josep Maria Tamarit Sumalla
Irene Montiel Juan

Temps mínim de dedicació recomanat: 3 hores

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Prevenció del delictes i control del delictes	7
2. Els conceptes bàsics de la prevenció	10
3. Els models teòrics de prevenció del delictes	13
3.1. El model clàssic	13
3.2. Prevenció situacional	15
3.3. El model comunitari	17
3.4. Models geogràfics i urbanístics	19
3.5. El model social inclusiu	20
3.6. La prevenció victimal	21
4. Estàndards internacionals i cooperació transnacional	24
5. Avaluació de programes	27
6. Prevenir el delictes en una societat democràtica i complexa ..	29
Resum	32
Exercicis d'autoavaluació	33
Solucionari	35
Glossari	36
Bibliografia	37

Introducció

En els mòduls anteriors hem pogut conèixer que una de les funcions de la criminologia és la d'aportar el coneixement necessari i útil per a la prevenció de la delinqüència, de manera que les mesures preventives puguin respondre a exigències d'eficàcia i d'eficiència. També hem pogut veure que els diversos models teòrics explicatius del fet criminal tenen implicacions diferents pel que fa a les decisions adreçades a prevenir el delict. En aquest mòdul abordem els plantejaments teòrics sobre la prevenció del delict, amb una referència als diversos enfocaments doctrinals i a l'evolució dels plantejaments que han passat a dominar en diversos contextos de temps i d'espai. Atès el caràcter fonamental i introductor de l'assignatura, es facilita a l'estudiant l'aparell conceptual bàsic sobre la prevenció i es posa un accent especial en les orientacions teòriques que tenen avui més seguiment, com la prevenció situacional o la seguretat urbana, sense oblidar el rol dels diversos actors socials i institucionals com a agents de prevenció.

La prevenció del delict ha passat a ocupar en els darrers anys un lloc central, no sols en la criminologia teòrica, sinó també en altres disciplines acadèmiques que tradicionalment no havien mostrat interès per aquestes qüestions i per les preocupacions de diversos actors socials i polítics. Una evolució de la sensibilitat social envers el risc, una valoració creixent de la seguretat en una societat de riscos i oportunitats hi ha tingut molt a veure. Tampoc no podem oblidar la contribució que hi ha tingut el desenvolupament i l'expansió de les noves tecnologies, pel que comporta aquest fet tant en la creació de nous riscos com en les possibilitats per a la seva neutralització.

Aquest mòdul és previ al que dediquem a l'estudi de la resposta al delict mitjançant el sistema de justícia penal. La prioritat és, d'entrada, cronològica, atès que la prevenció representa la intervenció prèvia al delict, mentre que la justícia penal actua reactivament, un cop el delict ja s'ha produït. Però també hi ha en certa manera una prioritat conceptual, en el sentit que la prevenció és un espai propi de la criminologia, no compartit amb el dret penal, i la seva importància creixent està directament relacionada amb el procés de consolidació progressiva de la criminologia i amb la convicció que la resposta punitiva no pot ser la preocupació principal dels actors politicocriminals, i que el recurs al càstig, per bé que inevitable de vegades, sempre és la constatació d'un fracàs.

Objectius

Els objectius que haureu d'haver assolit una vegada treballats els continguts d'aquest mòdul són:

1. Conèixer les diferències entre els diversos models de prevenció del delictes i la seva evolució.
2. Comprendre el concepte de *prevenció* propi de la criminologia moderna i les diferències amb el concepte de *prevenció* propi de les doctrines de la pena.
3. Conèixer el significat i la funcionalitat dels conceptes de *prevenció primària*, *secundària* i *terciària*.
4. Conèixer les principals estratègies i els programes de prevenció del delictes.
5. Comprendre el sentit i les possibilitats de la prevenció del delictes en el marc d'un estat democràtic de dret i desenvolupar una capacitat de reflexió crítica sobre les diverses estratègies preventives.

1. Prevenció del delict i control del delict

El concepte de *prevenció* està lligat estretament a la història de la criminologia. La idea de prevenir el delict en lloc de castigar-lo era una de les aportacions cabdals de l'obra de Beccaria, que ha marcat el desenvolupament posterior del pensament criminològic i politicocriminal. Totes les teories criminològiques han utilitzat i utilitzen la idea de prevenció del delict i, d'una manera o una altra, destaquen que ho fan en un sentit diferent del propi de les doctrines juridicopenals. Tanmateix, com sovint destaquen els manuals, no hi ha una definició clara de *prevenció del delict*. Algunes orientacions teòriques prefereixen referir-se al *control del delict*. Tot i que són dos conceptes que poden ser emprats com a equivalents o intercanviables, hi ha diferències remarcables.

El **control del delict** es pot referir a un objectiu menys ambiciós, que consisteix a mantenir uns nivells socialment acceptables de delinqüència i gestionar els problemes que en derivin, preferentment amb relació a la intervenció sobre els infractors. La **prevenció del delict** aspira a evitar el delict o, si més no, a reduir-lo fins on sigui possible, tot i que això no comporta entendre que parlar de prevenció impliqui una actitud disposada a lluitar contra el delict a qualsevol preu, atès que la prevenció té uns límits, no sols en les seves possibilitats, sinó en els mitjans que resulten socialment, èticament o jurídicament acceptables.

La prevenció del delict pot ser definida com el conjunt d'intervencions adreçades a la reducció del risc de comissió de delictes i les seves conseqüències. Aquesta seria una definició poc problemàtica, atesa la seva simplicitat. Alguns autors introdueixen definicions més completes, però que també resulten més controvertibles. De vegades s'incorpora la idea d'evitar futurs increments de delictes o la reducció de la por al delict i a la victimització. La prevenció del delict comprèn en tot cas un ampli espectre d'actuacions, pràctiques i programes d'individus, grups i institucions que no es limiten a les tasques pròpies del sistema de justícia penal. L'interès de la criminologia per la prevenció rau, en gran part, en l'oportunitat d'explotar les possibilitats d'actuació fora del sistema de justícia penal.

Tot i la relativa novetat del concepte, prevenir el delict ha estat una aspiració sempre lligada a l'organització de la vida social. Moltes de les propostes actuals tenen antecedents en accions que tenen una història fonda. La resposta al crim ha estat, en gran part, en totes les societats i civilitzacions conegudes, de tipus reactiu. La resposta retributiva i venjativa, com també la que ha tingut cura de la compensació dels efectes del delict a costa de l'infractor, es troba en les formes socials més primitives i en moltes civilitzacions. De tota mane-

ra, es coneix l'existència d'accions dels individus i de les comunitats orientades a evitar el risc i a capturar els possibles infractors, com la vigilància, les patrulles de veïns, la restricció en l'ús d'armes, la millora dels espais públics, la il·luminació dels carrers, l'ús de tanques, muralles o barreres físiques que protegien les comunitats d'invasions i d'atacs a les persones o propietats.

Antecedents de la lògica de la prevenció

Les idees d'una «governança preventiva» no són del tot noves, si tenim en compte que a la Gran Bretanya, autors com Colquhoun (1797) i Chadwick (1829) ja havien proposat polítiques de prevenció del crim adreçades a reduir oportunitats i temptacions. El pensament liberal clàssic que confiava en els càlculs racionals entre riscos i beneficis anticipava els plantejaments actuals de la lògica de la prevenció.

Durant el segle xx s'han produït canvis profunds en l'actitud davant del delict. Els estudis sociològics i psicològics sobre el comportament criminal de seguida van comportar un desplaçament de l'atenció cap a formes de prevenció més enllà de les respostes tradicionals de tipus reactiu. Una de les primeres mostres de la preocupació per desenvolupar actuacions preventives la trobem en l'àmbit dels tribunals especials per a menors delinqüents, que es comencen a estendre des dels inicis del segle xx.

Projecte de l'àrea de Chicago

La mentalitat inspiradora dels tribunals de menors es basava, en gran manera, en la idea que els joves necessitaven l'ajut de la societat i les institucions per a evitar que s'iniciessin i progressessin en el camí que els convertiria en delinqüents. Un programa pioner de tipus preventiu va ser el Projecte de l'àrea de Chicago de 1931, que pretenia treballar amb els residents per a reforçar el sentit de comunitat i aconseguir que assumissin actituds de control, mitjançant vigilància, esbarjo per als joves i mediació.

Al final de la dècada de 1960 hi ha un increment de la preocupació per a involucrar la ciutadania en conductes de prevenció del delict. En molts casos, no es tracta de programes que elaboren estratègies preventives innovadores, sinó d'una pressió creixent sobre els ciutadans perquè es consciencïïn que la prevenció del delict no és només una funció de la policia i de les institucions, sinó que és, en primer lloc, cosa seva. A Europa, durant la dècada de 1980, països com el Regne Unit, França, Holanda o Suècia van crear una xarxa de mesures preventives més enllà de les tasques policials tradicionals o pròpies de la justícia penal. Aquesta pressió s'expandeix en molts sectors de la vida i l'organització social, com l'educació, l'acció veïnal, l'arquitectura i l'urbanisme o les activitats per als infants i els joves, entre d'altres.

Segons ha afirmat Garland (2001), «en les dues dècades passades, s'ha desenvolupat una infraestructura nova i completa a escala local que tracta el crim i el desordre d'una manera bastant diferent. La nova infraestructura està fermament orientada cap a un conjunt d'objectius i prioritats –prevenció, seguretat, reducció del dany, reducció de pèrdues, reducció de la por– que són bastant diferents de les finalitats tradicionals de la persecució, el càstig i la justícia penal».

Tot i que Garland centra la seva anàlisi en els països anglosaxons, l'expansió de l'interès per la prevenció del delict en els termes en què ho ha expressat s'ha donat en les darreres dècades en un àmbit geogràfic molt més ampli; en aquest fet han incidit diversos factors, que, tal com recull Crawford (2009), a partir de les aportacions de Garland, serien els següents:

- 1) Un increment de la preocupació pública pel delict i de la por al delict, afavorit perquè les àmplies classes mitjanes posseeixen cada vegada més propietats vulnerables al delict.
- 2) Un reconeixement progressiu de la capacitat limitada de les institucions formals de la justícia penal per a reduir el delict i per a incidir en el comportament criminal i en les causes del delict.
- 3) Una preocupació pel debilitament progressiu i fragmentació de molts dels vincles socials en què es basava el control social informal, com la família i diverses xarxes socials.
- 4) La crisi del compromís de les elits liberals amb les respostes al delict pròpies de la societat del benestar basades en el «model rehabilitador».
- 5) La importància atribuïda al rol de les víctimes per la política criminal.
- 6) La voluntat política d'explorar mitjans alternatius de gestionar el problema de la criminalitat que evitin els costos socials, econòmics i humans derivats de les respostes punitives tradicionals de «lleï i ordre».

Es constata així que ha emergit un domini nou de la política, la prevenció del crim, estretament lligat amb els de salut comunitària o seguretat urbana i situat en un espai intermedi entre la justícia penal i la política social i urbanística. Aquest espai s'eixampla a mesura que es produeix un replantejament de l'estat del benestar. Tanmateix, com tindrem ocasió de veure més endavant amb més detall, la relació entre aquests dos fenòmens no pot ser descrita d'una manera simple i esquemàtica. Determinades posicions i actituds han pogut fer pensar que la seguretat estava cridada a ocupar l'espai deixat pel retrocés de les polítiques del benestar, amb el sorgiment d'una política de prevenció excloent i una política penal cada cop més endurida. Però també és possible pensar en una interrelació enriquidora entre polítiques del benestar adaptades a un escenari social i a noves necessitats i sensibilitats socials i una política de prevenció del delict de tipus inclusiu i integrador.

2. Els conceptes bàsics de la prevenció

La prevenció del delict comprèn un amplí ventall d'accions. L'ordenació conceptual més estesa es basa en el model de tipus mèdic de prevenció de malalties que distingeix tres àrees d'intervenció:

1) La **prevenció primària** comprèn totes les intervencions que actuen sobre les condicions de l'entorn social i físic que faciliten el delict o generen oportunitats, i en redueixen el potencial criminogen, sense incidir d'una manera específica en determinats individus o grups. Formes de prevenció primària inclouen la planificació ambiental, la seguretat privada o la vigilància veïnal, a més de la política educativa o de benestar social.

2) La **prevenció secundària** es focalitza en col·lectius, llocs i situacions que presenten un risc diferencial, abans que es produeixi la conducta delictiva, i comprèn totes les actuacions adreçades a reduir el risc de delinquir. S'hi inclouen intervencions que allunyin els grups de risc d'incórrer en comportaments delictius. Moltes de les accions de prevenció secundària són també pròpies de la prevenció primària. La diferència rau en el fet que en aquest cas ja no es tracta d'evitar que sorgeixi el problema sinó de tractar amb problemes ja identificats i en els quals estan involucrades persones que protagonitzen conductes desviades o de risc, com el consum desmesurat de drogues o alcohol, íntimament relacionades amb la conducta delictiva.

3) La **prevenció terciària** es duu a terme sobre les persones que ja han comès un delict, amb la finalitat d'evitar que reincideixin. Inclou les intervencions que tenen un efecte incapacitador i les de tipus rehabilitador o reformador, i també les que incideixen sobre l'entorn social i físic que pot afavorir que aquestes persones puguin tornar a delinquir.

La distinció entre aquestes tres formes de prevenció té el sentit de destacar la necessitat que qualsevol model racional de prevenció adopti una estratègia global en la qual es combinin actuacions en aquestes tres dimensions. També cal tenir en compte que el delict no és una malaltia, ni una epidèmia, sinó un greu problema interpersonal i comunitari. I és també una realitat propera i quotidiana, que sorgeix en la comunitat i que s'ha de resoldre en la comunitat. La triple distinció, a més, s'ha de combinar amb altres conceptes, la qual cosa permet efectuar classificacions més complexes. Així, per exemple, es pot tenir en compte quines són les accions que corresponen a diversos actors. El sistema de justícia penal intervé sobretot en la prevenció terciària, però també fa i pot fer prevenció primària (vigilància policial) o secundària (controls policials específics en entorns determinats). La família i l'escola fan sobretot prevenció primària, però també secundària i fins i tot prevenció terciària, quan, per exemple, com a Espanya o Alemanya, la llei atribueix plenament als pares

o tutors la resposta davant les conductes infractores dels menors de catorze anys o el dret penal juvenil preveu mecanismes que eviten el procés penal si hi ha hagut una resposta adequada en l'àmbit familiar o social, i es preveuen programes de mediació en l'escola.

Cadascuna de les tres formes de prevenció ha de fer front a problemes diversos. Així, per exemple, la prevenció secundària exigeix una predicció adequada del risc de conductes delictives en la població i de les situacions sobre les quals cal intervenir i és especialment sensible des del punt de vista dels límits etico-jurídics i del risc d'etiquetatge derivat de la possible identificació de determinats col·lectius desviats amb la delinqüència. El problema dels límits també es presenta quant a la prevenció terciària.

Mesures preventives

Com a exemple d'un recull estructurat de mesures preventives oferim en la taula adjunta una adaptació del model del Brantingham, que té dues versions, una d'orientada a la prevenció de la criminalitat i l'altra segons el domini de la prevenció de la conducta delictiva. La que s'ofereix és només la primera, atès que, de fet, les dues presenten poques variacions.

Accions de prevenció de la criminalitat

	Actor	Prevenció primària	Prevenció secundària	Prevenció terciària
Sector públic	Policia	Programes d'educació ciutadana Educació contra la droga	Serveis socials Intervenció i derivació	Detenció i persecució
	Tribunals	Prevenció general mitjançant sentències exemplars	Derivacions presencials i intervenció de tribunals civils	Sentències orientades a la dissuasió i la rehabilitació
	Centres d'execució penal	Prevenció general inherent a la seva existència	Programes de derivació	Incapacitació Rehabilitació Reforma Tractament psicològic Programes de justícia restaurativa
	Escoles	Educació general Educació contra l'assetjament Educació parental	Programes educatius per a infants d'alt risc Intervenció contra l'assetjament Predicció predelictiva	Persecució d'infractors Programes educatius en institucions d'execució penal
	Planificadors urbanístics	Prevenció del crim mitjançant disseny ambiental (CPTED) Gestió de les activitats rutinàries		Disseny de les institucions
	Serveis de salut	Programes de salut pública Educació contra les drogues	Identificació i intervenció amb persones d'alt risc Programes de desintoxicació	Programes de reducció de risc Rehabilitació de toxicòmans

Font: Brantingham, 2010

	Actor	Prevençió primària	Prevençió secundària	Prevençió terciària
	Serveis socials	Desenvolupament comunitari Xarxa de Seguretat Social	Serveis socials per a individus i grups d'alt risc (allotjaments socials, inserció laboral, ajuts econòmics...)	Intervenció social en casos de pobresa crònica, violència domèstica i gestió d'infractors de risc
Sector privat	Empreses	Desenvolupament econòmic	Polítiques de personal eficients i humanes	Gestió d'exinfractors
	Esglésies i organitzacions de tipus espiritual	Ensinistrament moral Treball social general	Programes per a persones necessitades Intervenció en crisis	Programes de reinserció social
	Altres organitzacions no governamentals	Programes de temps lliure Treball social general	Programes per a persones necessitades Intervenció en crisis	Programes de reinserció social
	Famílies	Responsabilitat parental Ensinistrament moral		
	Ciudadans individuals	Voluntariat general	Voluntariat amb grups d'alt risc	Voluntariat penitenciari

Font: Brantingham, 2010

Una elaboració teòrica més sofisticada (van Dijk; de Waard) és la que combina el tòpic model tridimensional amb una altra triple distinció, segons que es tracti d'una intervenció preventiva orientada vers l'infractor, vers la víctima o vers la reducció d'oportunitats, la qual cosa dóna lloc a nou possibles situacions, i a la qual ens referirem més endavant.

En l'elaboració i avaluació d'un programa de prevenció cal distingir entre **beneficis primaris** i **secundaris**. Els primers són els efectes directes esperats. Entre els beneficis secundaris hi ha els efectes addicionals, com la difusió dels beneficis en zones, grups o temps diferents dels que constituïen l'objectiu del programa, i l'anomenat **benefici anticipat**, que és la disminució del delictes abans que s'apliquin les mesures. Quan l'anunci que s'implantaran determinades mesures provoca un efecte inhibitor del delictes abans que s'hagin arribat a implementar, es pot parlar d'un *benefici anticipat*.

3. Els models teòrics de prevenció del delict

Tot seguit presentem, d'una manera sintètica, els principals models teòrics relatius a la prevenció del delict, que reflecteixen, d'una banda, una tendència històrica que ja hem caracteritzat en els apartats anteriors, i, d'una altra banda, diferents actituds o punts de partida teòrics sobre la concepció del delict i sobre les estratègies relatives a la seva prevenció. Així, es poden trobar fàcilment els punts de contacte entre bona part dels continguts que aquí s'exposen amb les teories criminològiques.

3.1. El model clàssic

La concepció clàssica sobre la prevenció es basa en el sistema penal com el mitjà únic o principal per a prevenir el delict.

La pena ha estat i continua essent el mecanisme mitjançant el qual la societat espera dissuadir els delinqüents potencials (prevenció general) o aconseguir que els que ja han delinquit no ho tornin a fer (prevenció especial). La prevenció general es produeix per mitjà de l'amenaça punitiva. Pensar estrictament en termes de dissuasió implica entendre que la criminalitat es conté en nivells socialment assumibles gràcies a l'efecte intimidador de la pena sobre els qui, altrament, caurien en la temptació de delinquir, i que els increments de la delinqüència s'han d'explicar sobretot com a conseqüència d'un debilitament de la resposta punitiva, per la qual cosa, si aquesta és insuficient, cal endurir-la. Des de la perspectiva de la prevenció especial, la pena actua impedit que el penat delinqueixi mentre s'hi troba sotmès (efecte d'incapacitació) o reduint el risc que ho faci en el futur, gràcies al seu efecte rehabilitador.

Mesures de seguretat predelictives

En certs moments històrics alguns plantejaments teòrics (així, per exemple, l'Escola positiva italiana a l'inici del segle XX) han defensat la validesa de recórrer a mesures de seguretat predelictives per a subjectes considerats perillosos. En l'actualitat, aquests plantejaments estan abandonats, tot i que en els darrers anys assistim a la introducció de formes d'intervenció penal de tipus predelictiu amb relació a persones que havien delinquit en el passat però en les quals la resposta està totalment desvinculada de la culpabilitat pel fet comès i es fonamenta merament en una necessitat de tipus asseguratiu (així, per exemple, la custòdia de seguretat alemanya per a condemnats per delictes violents o sexuals).

El model clàssic de prevenció ha estat àmpliament contestat, perquè no resulta eficaç ni eficient. Una política criminal realista no pot prescindir de la pena, però la resposta punitiva al delict és essencialment una amarga necessitat i el que se'n pot esperar pel que fa a la prevenció és molts menys del que tradici-

onalment s'ha expressat. Una concepció segons la qual la política de prevenció es redueix a la reforma i l'aplicació de les lleis penals està condemnada al fracàs per les raons següents:

- Desconeix o banalitza els costos socials, humans i econòmics elevadíssims del sistema penal.
- Parteix d'una anàlisi simplificadora del procés motivacional i del mecanisme dissuasiu, ja que es basa en una imatge irreal de l'infractor, que es presumeix que actua després d'una decisió racional i fa un càlcul de riscos i beneficis basat en una percepció no distorsionada d'aquests.
- No té en compte la complexitat del mecanisme dissuasiu, en el qual intervenen diverses variables, a més del rigor punitiu, com les circumstàncies de l'infractor, la certesa i immediatesa del càstig o la reacció de la comunitat i de l'entorn de l'infractor davant del delictes, entre d'altres.

De fet, el model clàssic ha ignorat la lliçó de Beccaria, que ja l'any 1764, en el seu cèlebre *Dels delictes i de les penes*, havia advertit que l'eficàcia del sistema penal no depenia de la duresa de les penes sinó de la seva certesa i promptitud. Una variació modernitzada d'aquest model (denominada de vegades *model neoclàssic*) ha fixat l'efecte preventiu de la pena no en el seu rigor nominal sinó en el funcionament efectiu del sistema penal. La criminalitat o els increments de la criminalitat s'explicarien així per defectes operatius o per un rendiment baix del sistema, i l'estratègia més adequada passaria per la introducció de millores en la dotació de policies, jutges i fiscals, construcció de presons, mitjans de suport a l'Administració de Justícia, noves tecnologies per a la investigació policial, etc. Es tractaria, així, de fer més eficaç el sistema i per tant que el delictes resultés efectivament més costós per a l'infractor.

Malgrat tot, encara que el sistema penal funcioni millor hi ha una sèrie de deficiències que hi són inherents com a mecanisme de prevenció de la delinqüència que és, atès que s'ocupa només dels símptomes però no de les causes i és molt difícil i en part impossible evitar que la resposta arribi tard. D'altra banda, la recerca criminològica no ha pogut demostrar que es puguin atribuir les modificacions en l'evolució de la criminalitat a l'efectivitat del sistema penal. Les xifres oficials de delinqüència resulten en aquest sentit enganyoses. Cal tenir en compte que la criminalitat registrada no es correspon amb la criminalitat real i que la millora de l'efectivitat del sistema normalment produeix un increment del crim registrat, atès que hi ha més èxit policial o l'Administració de Justícia s'ocupa de més casos i per tant es redueix la xifra negra de delinqüència. A més, hi ha autors que fins i tot sostenen que, si un increment de la intervenció d'una banda pot evitar la comissió de certs delictes, també pot estimular que se'n cometin d'altres, com a conseqüència de l'efecte criminogen del sistema penal, especialment de la presó, i l'etiquetatge.

3.2. Prevenció situacional

Sota la denominació de *prevenció situacional* s'aplega un ampli conjunt de teories i pràctiques que parteixen d'una concepció del delictes com una decisió racional, utilitària i altament selectiva i sostenen la necessitat d'una intervenció adreçada a la neutralització d'aquelles situacions que propicien i afavoreixen la decisió criminal.

A *Crime as opportunity* (1976), Mayhew i altres van fer una primera sistematització de les tècniques i iniciatives que havien anat sorgint en el sector comercial o en un àmbit local. Clarke va donar un nou impuls a la teorització, que va plasmar a la Unitat de Recerca i Planificació del Home Office britànic durant la dècada de 1980.

Aquestes teories sorgeixen com l'alternativa al model preventiu clàssic i als enfocaments de caràcter etiològic, que buscaven incidir sobre les causes del delictes, i deuen bona part del seu èxit al fet que ofereixen una via després del desencís expressat en l'expressió *nothing works*. En lloc de programes socials molt costosos i de resultats més que dubtosos, defensen la necessitat d'intervencions en un pla més concret, en situacions i contextos en què es manifesta el delictes d'una manera estadísticament rellevant, i orientades a la reducció d'oportunitats.

La idea d'oportunitat és un punt fonamental en què es basa la prevenció situacional. Segons la concepció de Cohen i Felson basada en les activitats quotidianes, el delictes es produeix quan conflueixen en el temps i en l'espai tres condicions: un delinqüent motivat, un objectiu assolible i l'absència d'un guardià. El segon pressupòsit és la concepció del delictes com a «opció racional» (*rational choice*), en què el delinqüent pretén aconseguir determinades necessitats o apetències, relacionades amb un guany econòmic, estatus, plaer, etc.

A partir d'aquestes premisses, la prevenció del delictes passa per una estratègia de reducció d'oportunitats. D'acord amb la sistematització de Clarke (1995), la reducció es pot fer per tres vies, mitjançant les quals es tracta d'incidir en la percepció que té el delinqüent sobre els riscos i beneficis a l'hora d'adoptar la decisió criminal:

- 1) Incrementar l'esforç percebut en la comissió del delictes fent-lo més costós.
- 2) Incrementar el risc percebut de ser descobert i detingut.
- 3) Reduir la recompensa anticipada del delictes.

A aquest esquema bàsic, Cornish i Clarke (2003) hi han afegit després dues dimensions noves o objectius: la reducció de provocacions i la remoció d'excuses. Així, serien també estratègies vàlides de prevenció aquelles en què es pretén desencoratjar la imitació i potenciar els sentiments de culpa de l'infractor i facilitar l'elecció d'opcions no delictives. Un cop més, es parteix de la constatació del poder atribuït a dues condicions que precipiten o afavoreixen el comportament criminal: la dinàmica de la imitació i l'absència de sentiments de culpa. En total, es configuren 25 tècniques diferents que alguns autors, com ara Summers (2009), Sanjuan, Vozmediano i Ocariz (2015) i Miró (2012), han proposat d'aplicar a diferents fenòmens criminals. Concretament, en l'àmbit de la delinqüència juvenil, en els dos primers casos, i en el de la cibercriminalitat, en el segon. Tanmateix, pel que fa a la delinqüència organitzada, Giménez-Salinas (2015) troba diversos problemes quan tracta d'adaptar l'enfocament de la prevenció situacional, atès que els seus elements clau no són fàcilment identificables en el temps i l'espai (subjecte, objectiu i vigilant) i resulta prou difícil manipular l'entorn situacional per reduir les oportunitats delictives.

Un dels aspectes innovadors de l'enfocament de tipus «situacional» és la implicació de la comunitat, evitant que tot el pes de l'acció preventiva caigui sobre l'estat. En aquest aspecte, el model «situacional» té punts de connexió amb el de prevenció de tipus comunitari, tot i que després en destacarem les diferències. Les estratègies de prevenció han d'arribar així fins a l'àmbit del que és rutinari, domèstic, relatiu a l'estil de vida i les activitats quotidianes dels individus i de les organitzacions. Atès el caràcter selectiu de la decisió criminal i el risc diferencial de victimització, la prevenció correspon en gran part a les víctimes potencials.

Aquest model ha rebut crítiques freqüents. Se li ha retret que es limita a un tractament superficial i simptomàtic de la criminalitat i renuncia a intervenir sobre les causes profundes del delictes o a canviar les persones. La crítica ha estat contestada en el sentit que el canvi a què aspira no és una transformació a l'estil de les idealistes concepcions rehabilitadores sinó que opta per solucions realistes basades en modificacions gairebé imperceptibles en la vida quotidiana dels protagonistes del fet criminal. També s'hi han objectat errors de premissa, impugnant les bases teòriques del model situacional, les teories de l'oportunitat i les de l'elecció racional, que en tot cas serien vàlides per a explicar alguns sectors de la criminalitat, com una part de la delinqüència patrimonial, però no són capaces d'explicar els mecanismes decisius de la gènesi del delictes en tots aquells comportaments, no pas aïllats ni probablement minoritaris, en què intervenen elements d'irracionalitat, com l'abús de substàncies tòxiques, factors emocionals, tendències autodestructives que no encaixen amb una visió de l'infractor com a ésser egoista i calculador, impulsivitat, distorsions cognitives, etc. També s'han denunciat aquesta mena de concepcions preventives en la mesura que es basen en actuacions invasives que afecten tercers aliens a la gènesi del delictes i, finalment, se n'ha qüestionat l'eficàcia, atès que aconsegueixen més el desplaçament que l'evitació del delictes. Els de-

fensors de les teories situacionals al·leguen que els estudis sobre el desplaçament del delictes mostren que, encara que pot ocórrer, rarament implica que es perdin tots els assoliments de les mesures de reducció de l'oportunitat, que solen anar més enllà del focus d'aquestes mesures (difusió de beneficis).

Les mesures de prevenció de tipus «situacional» han estat sovint identificades amb les polítiques neoliberals implantades als Estats Units i al Regne Unit durant la dècada de 1980, sota els governs de Reagan i Thatcher, respectivament. No hi ha dubte que hi ha punts de confluència entre l'enfocament propi de la prevenció situacional i el gir conservador, amb el retrocés consegüent de les polítiques que volien lluitar contra la criminalitat a còpia de combatre contra les causes del delictes i d'aspirar a la rehabilitació del delinqüent. A més, és una evidència que al Regne Unit es va produir durant la dècada de 1980 un creixement espectacular de les mesures de prevenció d'aquest tipus. I no hi ha dubte que el «descobriment» de la prevenció coincideix amb el desmantellament dels sistemes estatals generadors de benestar i que tendien a socialitzar el risc i la prevenció, mentre que al seu lloc es promouen solucions individuals i es reclama dels individus una responsabilització en la seva seguretat, tot amb una llengua de caire mercantil, d'oferta i demanda, riscos, costos i beneficis. Tanmateix, la identificació podria ser simplificadora en excés. Per això, alguns autors han distingit entre estratègies preventives basades en l'exclusió i d'altres que opten per la inclusió social, i s'ha evitat una identificació absoluta entre les primeres i el model situacional.

3.3. El model comunitari

El model comunitari de prevenció del delictes és una de les maneres com, segons algunes sistematitzacions, es manifesta la prevenció de tipus social. Una d'elles és la prevenció basada en el desenvolupament (*developmental crime prevention*), que va enfocada a les motivacions individuals i parteix de les teories del desenvolupament, relatives a les carreres delictives, de Farrington, que hem estudiat en el mòdul corresponent. L'altra és la *community crime prevention*, que té com a objectiu modificar les interaccions comunitàries i els processos col·lectius de control. Ambdues tenen en comú distanciar-se de la lògica no diferenciadora pròpia de la prevenció «situacional» i centrar la intervenció en grups de població en què es detecti un risc diferencial, cosa que potencia accions de prevenció secundària per damunt de les de prevenció primària. Són exemples d'una manera de raonar basada en el risc, associada al sorgiment d'una «justícia de tipus actuarial», i se'ls ha reprotxat la seva càrrega estigmatitzadora pel fet de centrar l'atenció en grups i individus assenyalats com de risc i per tant com a delinqüents potencials.

La prevenció comunitària, teoritzada per Catalano i Hawkins (1996) i que té arrels en altres plantejaments teòrics, com els de Hirschi (1969) sobre la rellevància dels vincles socials, parteix de la constatació de la importància que té la comunitat humana en el funcionament del control social, en la mesura que forneix integració, cohesió i ordre. El creixement de la criminalitat a partir

de la dècada de 1960, segons aquesta concepció, ha estat directament lligat al trencament dels vincles socials tradicionals entre els individus i per tant la millor manera de prevenir el delictes passa per regenerar el «capital social» perdut, en la creença que enfortir les comunitats haurà de tenir com a conseqüència la reducció de la criminalitat.

Els programes de prevenció d'orientació comunitària es basen a estimular l'autoritat moral i la responsabilització de les comunitats en la lluita contra el delictes. La teoria de les «finestres trencades» és una de les expressions de la mentalitat intervencionista que inspira aquest model. Es proposa actuar davant de fets de poca gravetat dels quals generalment no s'han ocupat les autoritats, sota la presumpció que tolerar les petites infraccions debilita la confiança de les comunitats i estimula la comissió d'infraccions més greus. La prevenció del delictes passa per una implicació de les comunitats i per actuar davant dels actes incívics. El desenvolupament de normatives molt intervencionistes sobre comportaments antisocials a la Gran Bretanya és una de les manifestacions d'aquest model, com ho han estat també les polítiques de tolerància zero aplicades als Estats Units durant la dècada de 1990.

Broken windows

La teoria de les finestres trencades (*broken windows*) va ser introduïda per Wilson i Kelling l'any 1982 i ha inspirat nombroses reformes de política criminal, alhora que ha suscitat un debat intens. Parteix del postulat segons el qual la tolerància amb les petites infraccions estimula la comissió d'infraccions més greus. Veure un edifici amb les finestres trencades invitaria a trencar més finestres o a ocupar-lo il·legalment. La conseqüència és que cal intervenir abans que els problemes es facin grans. Aquesta teoria ha estat a la base d'algunes de les propostes de «tolerància zero», que de vegades s'han intentat dur a la pràctica. Ha estat impugnada per un important sector de la criminologia la premissa teòrica, a la qual es retreu manca de suport empíric, i també han estat molt criticats els programes d'intervenció que s'hi han inspirat.

Les crítiques contra aquest model en destaquen el caràcter conservador i excloent. La idea de defensa de la comunitat implica una concepció del crim segons la qual aquest prové de persones estranyes a la comunitat, mentre que el delictes és un fenomen essencialment intracomunitari, com es demostra especialment en fets com la violència domèstica, en què intervenen factors que pertanyen a la comunitat i a les persones que en formen part. A més, una associació entre més comunitat amb menys delictes menysté que els lligams comunitaris intervenen en la criminogènesi. Només cal pensar en les subcultures criminals, *gangs*, «bandes» i fenòmens similars en què uns lligams socials estrets tendeixen a promoure més que a desinhibir els comportaments delictius.

També, encara que d'una manera menys explícita que en altres estratègies orientades directament a delinqüents potencials, comporta una dinàmica estigmatitzadora perquè, en centrar la intervenció sobre barris o col·lectius amb risc de victimització, indirectament provoca una identificació d'aquests col·lectius no sols com a víctimes potencials sinó també com a infractors potencials. Hi ha, finalment, en la denominació *prevenció comunitària*, una ambigüitat i fins i tot un equívoc terminològic, atès que la invocació a la comunitat podria fer pensar en una orientació de la prevenció de tipus social i inclusiu, en el sentit

que ens referim posteriorment. És necessari, per tant, esbrinar què hi ha en cada cas rere la retòrica de la comunitat freqüentment utilitzada al món anglosaxó en l'àmbit de la prevenció i de la lluita contra la delinqüència.

3.4. Models geogràfics i urbanístics

Diverses estratègies de prevenció del delict s'han plantejat actuar sobre l'espai urbà. L'escola de Chicago, d'inspiració ecològica, es basava en la constatació que la criminalitat es concentrava en espais urbans delimitats dins de les ciutats industrialitzades, en les quals hi havia dèficits d'infraestructures greus i, sobretot, una situació de desorganització social. Els programes basats en aquest plantejament van mostrar els seus límits en la mesura que es proposaven actuar merament sobre el factor espacial, exagerant el paper del medi en la generació del delict. També s'ha criticat la dimensió discriminatòria de la focalització de l'esforç preventiu en determinades àrees, la qual cosa porta a sotmetre les persones que hi viuen a control policial, cosa que confirma el caràcter selectiu que des de posicions crítiques s'atribueix al control social.

Posteriorment han sorgit altres enfocaments de tipus urbanístics, en els quals la preocupació per l'espai assoleix una dimensió microscòpica. Jeffery (1971) va constatar que el crim és molt selectiu en la tria de l'espai i es va centrar en la recerca de la relació entre espai i delict d'una manera que busca més precisió que la que podien aportar els mapes dels enfocaments ecològics tradicionals. El que proposa és l'actuació per mitjà del «disseny ambiental» (*environmental design*). La prevenció ha de passar per la reestructuració urbana, amb la finalitat de neutralitzar el risc criminogen de determinats espais i, d'aquesta manera, de modificar la convivència en l'espai urbà. Per això són necessàries accions que dificultin la comissió del delict (*target hardening*) mitjançant barreres reals o simbòliques que incrementin el risc per a l'infractor, a més de promoure actituds de responsabilització i solidaritat entre el veïnat.

Alguns d'aquests programes adopten una estratègia defensiva, com la teoria de l'«espai defensable», i en aquest sentit han rebut les crítiques que s'han dirigit a les posicions preventives de tipus comunitari, a més d'haver estat també impugnada aquesta teoria des del punt de vista metodològic. Altres són més ambiciosos i aspiren a una reestructuració efectiva de l'hàbitat urbà, incidint en l'equipament, els serveis o les barreres que permetin diferenciar els diversos espais. En tot cas, cal reconèixer els límits d'aquests programes, que menystenen la complexitat del factor social, que no pot ser reduït a una dimensió espacial. La interacció persona-situació, constant i dinàmica, a l'hora d'explicar els delictes (Wortley, 2014) afegeix a les anàlisis ambientals una dificultat enorme que fins ara ha estat escassament investigada (Redondo i Martínez-Catena, 2015). I, finalment, pesa sobre ells una crítica habitual a totes les estratègies preventives focalitzades en l'espai, i és que en realitat no poden aspirar a evitar ni a reduir significativament la delinqüència sinó merament a desplaçar-la.

Enllaç d'interès

Per a més informació, us aconsellem visitar l'enllaç següent, on es publiquen els informes internacionals sobre la prevenció de la criminalitat i la seguretat quotidiana:

<http://www.crime-prevention-intl.org/es/welcome.html>

Espai defensable

La teoria de l'«espai defensable» (*defensible space*) va ser formulada en el llibre que porta aquest títol per Newman (1972), arquitecte i urbanista. Parteix de la constatació que els edificis de pisos alts afavoreixen la delinqüència perquè els residents no se senten responsables del control de l'àrea on habita molta gent. Si, en canvi, un intrús percep que hi ha una comunitat vigilant, se sentirà menys segur a l'hora de cometre el delictes. Són fonamentals en aquest enfocament les idees de territorialitat, disseny ambiental, vigilància natural i planificació urbana.

Partint del supòsit teòric segons el qual tot fenomen social és depenent de l'espai on passa (Galdon i Pybus, 2011), durant els anys noranta van començar a comercialitzar-se els anomenats *sistemes d'informació geogràfica* (SIG), els quals han repercutit en un progrés notable de les tècniques de *crime mapping* per representar geogràficament esdeveniments delictius (Medina, 2013) i en les anàlisis *hot spot* (Vozmediano i San Juan, 2010), tant en entorns físics com en el ciberespai (Miró, 2015). L'anàlisi massiva de dades, coneguda com a *big data*, i el programari d'anàlisi predictiu prometen convertir-se en eines clau per a la prevenció de la delinqüència durant els propers anys, ja que permeten preveure on es cometran els delictes.

3.5. El model social inclusiu

La idea de prevenir el delictes incidint sobre les condicions de vida de la població ha acompanyat l'evolució del pensament criminològic durant molt temps. No hi ha dubte que una bona part del delictes té les seves arrels en deficiències i conflictes de la mateixa societat i a partir d'aquesta constatació només cal un pas per a creure que una política social adreçada a remoure les desigualtats socials i les mancances que pateixen certs col·lectius socials és l'única actuació que ataca el problema des de l'arrel.

Els programes de caràcter politicosocial, orientats cap al benestar social i la qualitat de vida i la lluita contra la pobresa i la marginació social, es basen en accions de prevenció primària, que tenen com a destinatari el conjunt de la població i d'una manera més especial els col·lectius situats en una posició de desavantatge. No són un mer *desideratum*, sinó que han estat aplicats, especialment entre les dècades de 1950 i 1970, als països del nord d'Europa o fins i tot als Estats units, durant l'època de l'Administració Kennedy, sense comptar amb els països del socialisme real, on hi ha altres elements en joc que dificulten l'anàlisi i la comparació. S'ha parlat d'una política criminal pròpia de l'estat del benestar, com a opció oposada a la política de la seguretat ciutadana (Díez Ripollés, 2004), de signe defensista. El problema és que precisament la criminalitat no va deixar d'augmentar en els anys en què es van aplicar amb més intensitat les polítiques de benestar social i aquest va ser un dels factors que van contribuir a la seva crisi.

No hi ha dubte que la millora de la justícia social i de les condicions de vida de les persones i dels grups més desfavorits és un objectiu valuós per si mateix i, d'altra banda, pot contribuir a llarg termini a reduir certes formes de criminalitat. Però és avui un fet generalment acceptat que la pobresa o les

condicions socials no són els únics factors que incideixen en la criminalitat i fins i tot tenen poca o cap rellevància en algunes de les seves manifestacions. A més, el problema d'una estratègia preventiva basada només en el benestar social és la seva plasmació en un programa concret i la seva avaluació, atès que els resultats esperats no són a curt termini i que és molt difícil establir una relació causal entre les oscil·lacions en les polítiques de benestar social i les de la criminalitat.

Amb tot, la preocupació per dotar les estratègies de prevenció del delict d'una orientació social, en què es promoguin les dinàmiques d'integració i d'inclusió social, ha passat a dominar en certs sectors acadèmics i actors polítics, amb una voluntat de distanciar-se dels programes de signe defensista i neoliberal que van passar a imposar-se, especialment al món anglosaxó, durant la dècada de 1980, que generaven exclusió social i per tant podien actuar sobre els símptomes alhora que podien generar més problemes a llarg termini.

Exemples de prevenció del delict d'una orientació social

Un exemple de prevenció del delict d'una orientació social és l'Informe Bonnemaïson (1982), a França, que opta per estratègies que busquen la inclusió, amb programes dirigits cap a joves marginats. També es pot considerar dins d'aquesta orientació el model nòrdic, basat en un enfocament no punitiu del problema criminal, que posa menys èmfasi en les tecnologies, en comparació dels programes aplicats al Regne Unit, i dóna més protagonisme als agents humans.

3.6. La prevenció victimal

El paper cada cop més rellevant de la víctima en la criminologia i en la política criminal té, com una de les seves dimensions, l'apel·lació a les necessitats de protecció de les víctimes. La victimologia ha posat en relleu l'existència de factors que permeten establir diferències *a priori* pel que fa al risc de victimització. Així mateix, ha efectuat una triple classificació de les accions preventives que opera d'una manera mimètica respecte de la distinció abans efectuada des de la perspectiva dels infractors. Es parla, en aquest sentit, de **prevenció primària** per a referir-se a les estratègies de protecció adreçades sobre el conjunt de la població en la mesura que aquesta és víctima potencial, i de **prevenció secundària** pel que fa a les actuacions i als programes preventius adreçats específicament a grups socials en els quals hi ha un risc diferencial de victimització, com menors respecte als abusos sexuals, persones que es prostitueixen, migrants en situació irregular, persones ancianes internades en establiments, presos, etc. La **prevenció terciària**, finalment, és la que té com a destinatari la persona que ja ha estat víctima, per tal de prevenir la revictimització.

Exemples de prevenció terciària

Exemples d'aquesta tercera forma de prevenció victimal serien mesures com la posada a disposició de dispositius d'alarma o cases d'acollida per a dones maltractades o instal·lació de mesures de vigilància en cases que hagin sofert un robatori i on es detecti risc que pateixin nous delictes.

La combinació entre aquestes tres formes de prevenció victimal i les tres formes de prevenció del delictes, a més de les referides a l'oportunitat, ha permès a Van Dijk i De Waard (1991) elaborar un model en el qual s'estructuren les diverses accions i els programes preventius en nou categories diferents, d'acord amb el quadre següent.

Model de prevenció del delictes

	Prevenció primària	Prevenció secundària	Prevenció terciària
Orientada als ofensors	Formació acadèmica Publicitat Activitats després de l'escola Dissuasió Educació legal Campanyes d'informació Educació parental Participació de la policia a l'escola Activitats de lleure Disciplina escolar Serveis de suport a les famílies Accés a la salut Serveis de nutrició Alfabetització Educació sobre toxicomanies Programes de desenvolupament psíquic i biològic	Inserció laboral dels joves com a aprenents Eines de comunicació Projectes educatius Formació en habilitats laborals Desenvolupament social Foment de la paternitat Patrulles policials Creació de llocs de treball Controls de salut mental Responsabilització parental Lleure per a joves Tècniques cognitives Espais fora de la llar	Sancions alternatives Assistència als infants Sancions comunitàries Toc de queda Resposta extrajudicial al delictes Control electrònic monitorat Règim de llibertat a prova amb vigilància intensiva Reparació Mediació víctima-ofensor Cursos de formació per a conductors amb abús de l'alcohol Resolució de conflictes Intervenció sobre colles juvenils (<i>gangs/bandes</i>) Controls toxicològics Teràpia de gestió de la ira Control farmacològic
Orientada a les víctimes	Avaluació dels riscos de victimització Fulls d'informació i sensibilització Campanyes en mitjans de comunicació Senyalització de les propietats Educació pública i informació Reunions públiques Campanyes especials (violència) Ensinistrament per a l'autodefensa Enquestes sobre emplaçaments	Programes adreçats a pares Patrulles ciutadanes Campanyes porta a porta Línies telefòniques d'emergència Serveis d'acompanyament Reforma de les ordenances municipals Vigilància veïnal Llars segures per a infants Serveis per a la gent gran Protecció de persones públiques	Ordres de protecció civil Suport psicològic en crisis (<i>counseling</i>) Comunicació entre policia i víctimes Assistència posttraumàtica Centres per a víctimes d'agressió sexual Prevenció de la revictimització Grups d'autoajut Programes d'assistència a víctimes Declaració d'impacte sobre la víctima Notificacions a la víctima
Orientada a la reducció d'oportunitats	Disseny arquitectònic Seguretat dels edificis Llistes de control de dissenys adequats Declaracions sobre l'impacte del crim Espai defensable Disseny i renovació dels edificis Alarmes i tancaments a les llars Tècniques de reducció d'oportunitats Passatges i corredors segurs Zonificació Millores de la visibilitat	Controls d'accessos Alarmes contra robatoris Vigilància i seguretat als negocis Consergeries Neteja Tancament de punts d'accés Policia comunitària Control d'empleats Col·locació de tanques Millora de la visibilitat Guardes de seguretat privats Reparació ràpida Reducció d'armes	Geografia del comportament criminal Mapes del crim Tancament d'espais criminogènics Increment de patrulles policials Política de llicències Intervenció en microambients de violència Reducció dels diners en efectiu Remoció d'objectius Videovigilància Partenariats públics/privats Tàctiques disruptives dels mercats il·legals Estils policials orientats a la resolució de problemes

Aquest model estructura la doble tridimensionalitat de la prevenció, de manera que les diverses mesures es poden adscriure a una de les nou diverses possibilitats. El model expressa una vocació de síntesi, ja que reconeix la necessitat de complementarietat i diversificació segons si les mesures incideixin sobre els infractors reals o potencials, sobre les víctimes reals o potencials o van adreçades a la reducció d'oportunitats.

Pel que fa a la prevenció victimal, també cal fer una distinció entre els programes de protecció a les víctimes i el fet de promoure o facilitar que siguin les pròpies víctimes, reals o potencials, les que assumeixen la seva protecció. Aquesta darrera forma de prevenció ha estat qüestionada pel fet de propiciar un retorn a períodes històrics superats caracteritzats per l'autotutela i, per tant, pel risc de degenerar en abusos en l'autodefensa. També es critica que l'estat abandoni la seva responsabilitat en la prevenció del delict i que la deixi en mans de particulars. En tot cas, la línia que separa una classe de programes i l'altra pot ser molt fina, atès que les mesures de protecció de les víctimes van sovint acompanyades d'estímuls o incentius a l'autoprotecció. Així, les campanyes informatives permeten que les víctimes potencials siguin més conscients dels riscos i adoptin mesures de protecció. Sigui com sigui, la prevenció victimal és sempre font de controvèrsia, perquè, més enllà dels seus aspectes positius difícilment objectables, comporten riscos, com el d'alimentar la por al delict en lloc de reduir-la o induir dinàmiques discriminatòries o fins i tot «autodiscriminatòries» o inhibidores de la llibertat individual.

Com hem pogut comprovar, cap dels models no és capaç per si sol d'oferir una fórmula que esgoti totes les necessitats d'una política de prevenció, raó per la qual necessàriament s'han d'obrir pas vies de síntesi, que no es basin en una visió reduccionista del fenomen criminal i tinguin en compte la pluridimensionalitat necessària.

Vegeu també

La concepció integradora del diversos models teòrics de prevenció s'obre pas en diversos fòrums internacionals i la desenvolupem al final d'aquest mòdul.

4. Estàndards internacionals i cooperació transnacional

En els darrers anys hem assistit a un esforç creixent de diversos organismes internacionals en l'elaboració d'estàndards mitjançant recomanacions i documents que fixen mínims comuns. L'Organització de les Nacions Unides (ONU) ha exercit un paper destacable en aquest sentit. L'any 1995 es van aprovar les Recomanacions per a la cooperació i l'assistència tècnica en l'àmbit de la prevenció del crim en espais urbans, que posteriorment van ser revisades i actualitzades l'any 2002, amb el document «Recomanacions per a la prevenció del crim». Els principis d'aquest document són:

- Lideratge governamental.
- Desenvolupament socioeconòmic i inclusió, cooperació i partenariats.
- Sostenibilitat i responsabilitat.
- Actuació basada en el coneixement.
- Respecte als drets humans i al dret i cultura de la legalitat.
- Interdependència.
- Diferenciació.

Enllaç d'interès

Per a més informació, us aconsellem que visiteu els enllaços següents:

https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/CPCJ_tools_catalogue0_S.pdf
<http://eucpn.org/>

El Dotzè Congrés sobre la Prevenció del Crim i la Justícia Criminal, celebrat a Salvador (Brasil) el 2010, va mostrar que la noció de *prevenció* com a intervenció havia deixat d'estar vinculada a una funció policial concreta i que s'havia convertit en un enfocament intersectorial i que s'havia expandit arreu del món (Shaw, 2011). D'altra banda, les diferències existents entre les societats fan que no hi hagi receptes que resultin vàlides a escala mundial. L'evolució de la criminalitat segueix dinàmiques divergents als països desenvolupats, amb una tendència a la disminució a partir del final del segle XIX, i als països en desenvolupament, on en general la tendència és la contrària, ja que es produeixen increments de la delinqüència violenta especialment destacables en èpoques de postconflicte, tal com es posa de manifest en els exemples de Sud-àfrica o El Salvador.

Altres organismes de l'ONU dedicats a la prevenció del delictes són:

- La **Comissió per la prevenció del crim i la justícia criminal** és un òrgan adscrit al Consell Econòmic i Social (ECOSOC) i va ser creada mitjançant la Resolució 1992/1 de l'Assemblea General i actua com a òrgan governatiu del Fons de les Nacions Unides per a la prevenció del delictes i la justícia criminal. Cobreix, entre les seves àrees prioritàries, l'acció internacional per a combatre el delictes a escala nacional i transnacional, inclòs el crim organitzat, la criminalitat econòmica i el blanqueig de diners, la prevenció

del delictes en les àrees urbanes, inclosa la delinqüència juvenil i la violència, i la millora de l'Administració de Justícia.

- **L'Institut de Recerca Interregional sobre el Crim i la Justícia de les Nacions Unides (UNICRI)** promou la recerca i la formació en aspectes com la seguretat urbana, la prevenció del terrorisme i dels fenòmens criminals emergents a escala transnacional i la seguretat als països en postconflicte.
- **L'Oficina de les Nacions Unides sobre la Droga i el Delicte (UNODC)** ha establert l'objectiu d'impulsar polítiques de prevenció centrades en la comunitat com a resposta al delictes, la violència, les drogues i la victimització. L'ECOSOC ha pressionat la UNODC a fi que centri l'atenció en la prevenció del delictes i busqui un equilibri entre la prevenció i la justícia penal.
- **UN-HABITAT** és l'agència de l'ONU dedicada als assentaments humans i a partir de 1996, a petició de diversos alcaldes africans, ha impulsat respostes estratègiques al delictes en el medi urbà i a la violència. La iniciativa «Ciutats més segures» serveix a aquest objectiu i s'ha expandit a partir de diversos projectes en diversos continents que combinen accions a curt i a llarg termini, com el disseny urbanístic, policia comunitària, activitats prosocials i programes per a la joventut.
- Hi ha altres organismes a escala regional, com l'Institut Llatinoamericà de les Nacions Unides per a la Prevenció del Delicte i el Tractament del Delinqüent, amb seu a San José de Costa Rica.

D'altra banda, el Centre Internacional per a la Prevenció del Delicte (International Center for the Prevention of Crime, ICPC) va ser creat el 1994 a partir de demandes precedents d'autoritats locals. El Centre és un fòrum d'intercanvi d'experiències i coneixement en l'àmbit de la prevenció del delictes i la seguretat comunitària, en el qual prenen part els governs dels estats, autoritats locals, agències públiques, institucions especialitzades, organitzacions no governamentals i organitzacions de base comunitària. Aspira a donar suport a les ciutats i nacions per a millorar la seguretat i reduir la delinqüència mitjançant programes de prevenció, d'acord amb les recomanacions de les Nacions Unides. El Centre es va fundar a partir d'una sèrie d'iniciatives sorgides especialment de França i del Quebec i la primera seu va ser a Mont-real. El primer president va ser Gilbert Bonnemaïson, la contribució del qual ha estat generalment reconeguda.

A escala europea, mitjançant la Decisió marc del Consell Europeu de maig de 2001/427/JAI s'ha creat l'European Crime Prevention Network. La seva missió és promoure les activitats de prevenció del delictes per part dels estats membres, compartint bones pràctiques i donant difusió a les intervencions amb més èxit. Alhora s'han creat xarxes transnacionals a escala no governamental, que han generat un intercanvi d'idees i experiències entre gestors públics i

experts i difonen codis de bones pràctiques. Entre elles cal destacar l'European Forum for Urban Safety (EFUS). La filosofia inspiradora emfasitza el rol de les autoritats locals. Va ser fundat a Barcelona l'any 1987 i aplega actualment uns 300 governs locals.

5. Avaluació de programes

Tal com Crawford (2007) assenyala, l'avaluació és potser l'aspecte més feble dels estudis de prevenció. Els debats sobre què funciona tenen el problema d'identificar els indicadors que serveixen per a mesurar l'èxit i trobar consens sobre els criteris. La tendència cap a una implicació creixent de la població en la prevenció es fa evident mitjançant diverses dades. Una és l'ascens fabulós de la seguretat com a sector econòmic amb un ascens del volum de negoci de les empreses dedicades a la prestació d'aquests serveis. Un altre indicador és el nombre de llars que disposen d'alarma contra robatoris o sistemes de tancament especial de les portes.

Molts autors coincideixen a assenyalar que l'increment en la col·locació d'aquests sistemes de prevenció és un factor determinant a l'hora d'explicar la disminució dels delictes de robatori a la llar, però el nombre de robatoris a la llar no és inferior al Regne Unit que als països continentals, tot i fer més esforç en prevenció. Semblantment, hi ha un ampli consens a reconèixer que els dispositius de seguretat com el tancament centralitzat són un factor fonamental per a explicar el descens espectacular dels delictes contra vehicles a partir de la dècada de 1990.

Una mostra de l'expansió de les mesures de prevenció situacional és la instal·lació de videocàmeres de vigilància. El Regne Unit és líder en aquest aspecte. Amb menys d'un 1% de la població mundial concentra el 20% de les càmeres. La recerca indica que la videovigilància en general és acceptada pel públic, mentre que als països de l'Europa continental hi ha una actitud més reticent i s'han adoptat normes més restrictives del seu ús. De tota manera, els seus resultats són objecte de controvèrsia. Una revisió de 46 projectes d'avaluació elaborada el 2002 per Farrington i Welsh per encàrrec del Home Office britànic va concloure que en la meitat d'estudis s'han reportat resultats positius, mentre que en l'altra meitat hi havia casos en què s'havia apreciat que la videovigilància havia tingut efectes no volguts i d'altres en què els efectes no eren significatius. En general, es podia observar que la videovigilància no feia reduir la criminalitat al centre de les ciutats i tenia impacte sobre els delictes violents, mentre que sí aconseguia reduir les infraccions sobre els vehicles o els delictes comesos dins dels aparcaments. Com a conclusió, els autors consideraven que la videovigilància mostrava una capacitat inferior per a reduir la delinqüència que altres mitjans menys costosos, com la millora de l'enllumenat dels carrers, i aconsellaven fer un esforç en programes d'avaluació d'alta qualitat.

Un estudi posterior del Home Office (Gill i Spriggs, 2005) va resultar encara més clar en el distanciament respecte a la videovigilància i declarava que molts governants havien professat un optimisme excessiu. L'estudi constata que l'aplicació massiva de càmeres no va reduir la delinqüència i la reducció

Percentatge de cases amb alarma

Al Regne Unit, el percentatge de cases amb alarma va passar d'un 22% l'any 1992 a un 36% el 2006. Tanmateix, el Regne Unit és un cas singular a Europa, on en general la despesa en seguretat és més baixa. A Espanya les llars amb alarma l'any 2006 eren només un 9%, el mateix que a Suècia, a Holanda eren un 10%, a França, un 11% i a Alemanya i a Àustria, un 12%.

que es va experimentar s'ha d'explicar per les tres causes. Tampoc no va aconseguir generar més sensació de seguretat en la població i es va detectar un efecte de desplaçament espacial del delict de les àrees sota vigilància cap a zones no vigilades. S'assenyalava, a més, que l'impacte era molt limitat en certs tipus de delictes, com la violència interpersonal, en què hi ha factors precipitadors com el consum d'alcohol que interfereixen en l'efecte inhibidor de la vigilància. L'escassa eficàcia es confirmaria, finalment, pel fet que més del 80% del material enregistrat no és idoni per als objectius proposats, especialment per a la identificació primària dels individus. Conclusions similars han estat exposades en nombrosos treballs posteriors (per exemple, Galdón, 2015; Therouin, 2012 i Varona, 2012).

Videovigilància a Espanya

En l'àmbit espanyol, una recerca de Cerezo i Díez (2010) sobre l'eficàcia de la videovigilància a les zones públiques, centrat a la ciutat de Màlaga, va posar en relleu que després d'un any de funcionament la instal·lació de càmeres en zones determinades de la ciutat no va tenir una incidència significativa en la reducció de l'activitat delictiva. L'estudi compara les dades sobre delinqüència anteriors a la instal·lació de les càmeres i les obtingudes un any després, mitjançant, en els dos casos, enquestes als ciutadans, a més de dades policials. El resultat mostra un lleuger decrement de la criminalitat a la zona vigilada (-3,6%) i una disminució encara més modesta a les zones properes (-0,9%), alhora que se'n detecta un increment en carrers de característiques properes a la zona vigilada (+0,9%).

La conclusió és que la reducció de la criminalitat és poc significativa i que es produiria un efecte de desplaçament. Els resultats també són coincidents amb els apareguts en altres recerques en el fet que els delictes més sensibles a l'impacte de la videovigilància serien els patrimonials, mentre que no ho serien els de caràcter violent. La por al delict tampoc no s'hauria vist modificada d'una manera rellevant. En tot cas, aquests resultats requeririen ser confirmats amb una recerca a més llarg termini i amb instruments més sofisticats.

Entre els casos de polítiques de prevenció que han tingut èxit destaca el de la ciutat de Bogotà. La capital de Colòmbia era coneguda com una ciutat especialment perillosa, en un estat que ha estat durant molt temps associat a una imatge de violència. Les anàlisis de l'experiència apunten que l'explicació de l'èxit es trobaria en la combinació de diferents estratègies preventives impulsades per diversos alcaldes durant les dècades de 1990, com la regeneració urbana i el disseny ambiental, creant parcs públics, zones de vianants, rutes segures d'autobusos públics (Transmilenio). Després d'uns anys de fort augment, la taxa d'homicidis per 100.000 habitants va baixar de 80 l'any 1993 a 23 l'any 2003. Segons Velásquez (2008) l'aposta per una estratègia preventiva a llarg termini, plasmada en un llibre blanc, basada en una diversificació de les actuacions, serien els factors que explicarien que la criminalitat hagi estat exclosa de l'agenda política.

6. Prevenir el delictes en una societat democràtica i complexa

La contraposició dels diversos models ens mostra la insuficiència de qualsevol fórmula que es pretengui imposar com a recepta o solució vàlida de tipus unilateral. Molts d'aquests models es basen en visions reduccionistes de la realitat criminal o reflecteixen actituds pretensives que ignoren o amaguen la complexitat del delictes. Per això, en lloc d'una distinció entre models teòrics alguns autos s'han mostrat més partidaris de subratllar les diferències en les actituds davant del problema criminal, que responen en gran part a concepcions ideològiques.

D'aquesta manera, es pot detectar en el debat sobre les estratègies de prevenció la dialèctica entre opcions basades en la inclusió i altres de signe exclouent. Entre les primeres trobem solucions com les associades a la idea d'«espai defensable» o de les «finestres trencades», mentre que en les segones hi ha una visió més àmplia sobre les causes i les conseqüències del delictes, sobre el conjunt dels aspectes de la realitat social que hi estan implicats i una voluntat d'apostar per estratègies a llarg termini.

El reconeixement de la complexitat del fenomen delictiu parteix de la seva consideració com a problema social i comunitari en què intervenen una pluralitat d'actors, bàsicament l'infractor, la víctima i la comunitat. D'acord amb aquesta realitat multidimensional la prevenció no es pot basar en la mera resposta contra l'infractor, com tampoc no pot atribuir a la víctima una responsabilitat que podria ser contrària als seus interessos i perillosa per a la pau social.

L'objectiu d'una política de prevenció eficaç no pot ser l'eradicació del delictes sinó el seu control, la disminució del risc i dels efectes i dels costos socials, personals i econòmics.

Contra la relativització del problema de la criminalitat en què han incorregut en el passat algunes posicions teòriques, és fonamental prendre consciència que el delictes té costos elevats per a les víctimes, per a l'infractor i el seu entorn humà, per a la convivència social basada en la confiança, a més dels costos econòmics relacionats amb els efectes del delictes i l'actuació del sistema de justícia penal. La crida a prendre's el delictes seriosament és sempre pertinent i, per tant, una actitud racional sobre la delinqüència passa per promoure polítiques que tendeixin a la seva reducció. Alhora, el coneixement empíric de la criminalitat i del control social ens ha de fer distanciar-nos de les solucions dràstiques i en el fons totalitàries que llancen missatges perillosos basats en

la idea que el delictes pot ser esborrat de la vida social. Qualsevol societat humana ha de ser capaç de gestionar uns nivells raonables de criminalitat, atès que la millora de la justícia social, l'esforç de prevenció, la cohesió social i la reeducació dels infractors són metes valuoses però que no es poden identificar amb una visió utòpica d'una societat sense delictes.

La prevenció no es pot identificar amb la dissuasió ni amb la prevenció centrada sobre la figura del delinqüent. Una política de prevenció ha d'aspirar a intervenir sobre les causes diverses de la criminalitat i no limitar-se a actuar sobre els símptomes. Això representa una visió a llarg termini i, per tant, evitar les fórmules basades en preocupacions a curt termini, com la necessitat d'oferir respostes a les demandes de certs sectors socials o a la pressió dels mitjans de comunicació. Per això és necessària l'elaboració de plans de prevenció o de seguretat en què es prevegi un ventall ampli d'accions que incideixin sobre els riscos relacionats amb l'infractor, la víctima, l'oportunitat i el control social. Aquestes accions han de contenir prestacions positives de les administracions competents i tenir en compte les necessitats de coordinació entre diverses institucions i implicació de la comunitat. La participació i la generació de consens sobre les mesures que cal aplicar és tan important com el lideratge necessari per a impulsar-les. Una de les vies per a aconseguir millorar la coordinació i la participació necessàries és l'elaboració de protocols respecte a focus de risc, amb accions de seguiment i revisió de la seva aplicació.

Després de constatar les seves possibilitats, cal recordar també que la prevenció del delictes està sotmesa a límits evidents. D'acord amb les regles pròpies d'una societat democràtica, en què l'actuació dels poders públics està sotmesa a l'imperi del dret i al respecte necessari als drets fonamentals de les persones, hi ha opcions que estan fora de consideració.

Un exemple en serien les mesures de vigilància i de control que representin intromissions il·legítimes en la privacitat i la intimitat de les persones i la necessitat que, en tot cas, les mesures raonables que puguin afectar aquests drets estiguin sotmeses al control judicial necessari, com succeeix, per exemple, en els sistemes de videovigilància o en els escorcolls. Un altre límit fonamental és la prohibició de sancions amb caràcter predelictiu, que contradiuen el principi fonamental del dret penal del fet, segons el qual la intervenció penal només es pot basar en la prèvia comissió d'un fet delictiu descrit com a tal per la llei i la pena ha de ser proporcional a la culpabilitat pel fet i no correspondre's amb característiques personals de l'autor o a la seva forma de vida que el converteixin *a priori* en sospitós.

Semblantment, les mesures de seguretat que es puguin imposar a individus que no poden ser declarats responsables penalment del seu fet a causa del seu dèficit intel·lectual, d'un trastorn psiquiàtric o altres motius previstos le-

galment, s'han d'adequar al risc que cometin delictes però han de ser també posteriors a la comissió d'un fet delictiu. Aquests són alguns dels límits inherents a un dret penal democràtic, que ens recorden que la prevenció del delictes no es pot confiar solament ni tan sols primàriament al sistema de justícia penal. La prevenció del delictes ha de tenir lloc, com és lògic, en primer lloc abans que el delictes s'hagi produït, però haurà de respectar d'una manera estricta els drets i les llibertats dels ciutadans, perquè són precisament aquests drets i llibertats els que es tracta de protegir.

Tant la criminologia com el dret han de tenir en compte que hi ha una relació estreta entre qualitat democràtica i qualitat científica en la prevenció i la lluita contra el delictes. La introducció de la investigació científica del delictes ha representat històricament un pas de gegant respecte al sistema penal de l'antic règim, que es caracteritzava per la seva irracionalitat i brutalitat. La tortura era la imatge d'un sistema alhora mancat de respecte pels drets més importants de les persones i impotent per a descobrir la veritat per altres mitjans que no fossin la confessió de l'imputat. Aquesta imatge ens pot fer adonar que hi ha una implicació mútua entre el respecte als valors democràtics i la preocupació per dotar la prevenció del delictes de mitjans cada cop més eficaços, alhora que eficients. Cal no oblidar, però, que les noves tecnologies representen tant un risc com, sobretot, una oportunitat per a la millora de l'eficàcia en la prevenció del delictes.

Resum

Hem pogut veure en aquest mòdul el problema global que planteja la prevenció del delictes i com les diverses posicions respecte a les estratègies són condicionades per la concepció sobre el fet delictiu com a fenomen social i interpersonal i per les opcions disponibles en una societat democràtica regida pel dret. Hem pogut conèixer les aportacions dels diversos models teòrics existents, i també les seves deficiències, insuficiències i les crítiques que han rebut, la qual cosa ens ha conduït a la constatació de la necessitat d'un enfocament pluri-dimensional i integrador en què es tinguin en compte els diversos aspectes relacionats amb el problema criminal com a problema social i comunitari.

Com s'ha pogut deduir dels diversos temes tractats, l'abordatge de la prevenció del delictes amb bases empíriques i en l'estadi d'evolució actual de la criminologia s'ha de basar en la necessitat d'establir estratègies preventives que no posin en primer lloc la resposta al delictes pròpia del sistema de justícia penal, sinó les diverses actuacions de prevenció primària, secundària i terciària que puguin dur a una reducció de la criminalitat i a un control sobre el crim en que aquest es mantingui en nivells socialment assumibles. En aquest context, una política preventiva hauria de ser ambiciosa en objectius i en mitjans i basar-se en programes que incideixin d'una manera gradual i estratificada en les diverses fases del conflicte i que comptés amb la necessitat d'implicació i coordinació dels diversos actors, en una societat complexa generadora de riscos i d'oportunitats de delinquir. Una bona política preventiva ha de permetre compensar les dinàmiques generadores de nous riscos i oportunitats amb altres dinàmiques que les neutralitzin i incentivin el desistiment i el funcionament més eficaç i eficient dels mitjans formals i no formals de control social.

Exercicis d'autoavaluació

1. Des d'un punt de vista criminològic, la prevenció del delictes...
 - a) és una competència reservada al sistema de justícia penal.
 - b) fa referència a la intervenció sobre el delinqüent o delinqüent potencial.
 - c) és el conjunt d'intervencions adreçades a la disminució del risc de comissió de delictes i les seves conseqüències.
 - d) no es pot diferenciar de les polítiques de benestar social.

2. Les accions preventives dutes a terme sobre grups socials, llocs o situacions identificats com de risc són prevenció...
 - a) primària.
 - b) secundària.
 - c) terciària.
 - d) general.

3. La teoria de les «finestres trencades» és una mostra d'un enfocament propi...
 - a) del model clàssic de prevenció.
 - b) d'un model de prevenció comunitària molt intervencionista.
 - c) d'un model social inclusiu de prevenció.
 - d) d'un model de prevenció que concedeix protagonisme a la víctima.

4. Quins dels exemples següents són propis de la prevenció de tipus «situacional»?
 - a) La videovigilància.
 - b) Els dispositius electrònics de control a distància dels condemnats.
 - c) La rehabilitació de toxicòmans.
 - d) Els programes educatius per a infants i joves.

5. Les bases teòriques de la prevenció situacional es troben en...
 - a) la teoria de les subcultures i el *labeling approach*.
 - b) les teories etiològiques sobre el delictes.
 - c) les teories orientades a la rehabilitació del delinqüent.
 - d) les teories de l'oportunitat i de la decisió racional.

6. Les polítiques de prevenció victimal són criticades perquè...
 - a) poden induir una transferència de responsabilitat de l'estat cap a la víctima.
 - b) són molt costoses.
 - c) no hi participen efectivament les víctimes.
 - d) són menys eficaces i eficients que la justícia penal.

7. La prevenció en la criminologia moderna...
 - a) és una utopia irrealitzable i ha de ser abandonada.
 - b) és un programa ambiciós que pretén l'eradicació del delictes.
 - c) s'ha de basar en accions eficaces a curt termini.
 - d) s'ha de basar en una combinació de programes, amb una visió a llarg termini, coordinació i implicació de la comunitat.

8. Les recomanacions internacionals pel que fa a la prevenció del delictes suggereixen...
 - a) la necessitat de prioritzar la resposta penal al delictes.
 - b) la importància del lideratge governamental, la diferenciació i la sostenibilitat.
 - c) la conveniència que tot el protagonisme estigui en la societat civil.
 - d) l'oportunitat de substituir totalment, a llarg termini, la prevenció a través del sistema penal per una estratègia global de prevenció i seguretat.

9. L'avaluació de l'efecte de la col·locació de càmeres de videovigilància en espais públics sobre la delinqüència posa de manifest...

- a) que produeix una disminució notable de la criminalitat al carrer.
- b) que no té cap impacte sobre la criminalitat.
- c) que aconseguix una disminució molt modesta de la criminalitat i un efecte de desplaçament.
- d) que disminueixen els delictes violents però augmenten lleugerament els delictes patrimonials.

10. La prohibició de les sancions penals predelictives...

- a) és una estratègia preventiva de tipus comunitari.
- b) és una conseqüència d'un dret penal democràtic basat en el fet.
- c) és una exigència superada per les recomanacions actuals dels organismes de les Nacions Unides dedicats a la prevenció del delictes.
- d) és un obstacle insalvable per a les accions de prevenció secundària i terciària.

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. a

2. b

3. b

4. a

5. d

6. a

7. d

8. b

9. c

10. b

Glossari

disseny ambiental *m* Intervenció pública sobre l'espai urbà orientada a la seva reestructuració, amb la finalitat de neutralitzar el risc criminogen de determinats espais i de modificar la convivència.

prevenció primària *f* Totes les intervencions que actuen sobre l'entorn social o físic i que poden disminuir el risc de delictes futurs, sense incidir d'una manera especial en col·lectius o àrees determinats.

prevenció secundària *f* Totes les accions preventives dutes a terme sobre grups humans, espais o situacions en què es detecta un risc que es produeixin delictes.

prevenció situacional *f* Teoria que es fonamenta en una concepció del delictes com una decisió racional, utilitària i altament selectiva, i sosté la necessitat d'accions preventives adreçades a la neutralització de les situacions que propicien i afavoreixen la decisió criminal.

prevenció terciària *f* Totes les accions preventives dutes a terme sobre les persones que ja han comès un delictes, amb la finalitat d'evitar que reincideixin.

seguretat urbana *f* Conjunt d'estratègies adreçades a la prevenció de la criminalitat i la violència en l'espai urbà.

tolerància zero *f* Posició política que sosté la necessitat de reaccionar fermament contra qualsevol infracció, amb independència de la seva gravetat i dels interessos reals afectats, amb l'argument que la no-intervenció davant les petites infraccions afavoreix la comissió d'infraccions més greus.

Bibliografia

Agra, C. da; Domínguez, J. L.; García Amado, J. A.; Hebberecht, P.; Recasens, A. (editors) (2003). *La seguridad en la sociedad del riesgo. Un debate abierto*. Barcelona: Atelier.

Bernal del Castillo, J.; González Tascón, M. M. (2009). «Medidas de prevención situacional en la nueva cultura del ocio juvenil: especial referencia a las experiencias desarrolladas en Asturias». *Revista de Derecho Penal y Criminología* (3a. època, pàg. 215 i següents).

Bullock, K.; Tilley, N. (editors) (2003). *Crime reduction and Problem-oriented Policing*. Cullompton: Willan.

Catalano, R.; Hawkins, J. D. (1996). «The social Development Model: the theory of antisocial Behaviour». A: J. D. Hawkins. *Delinquency and Crime*. Cambridge / Nova York / Melbourne: Cambridge University Press.

Cerezo, A.; Díez, J. L. (2010). «La videovigilancia en las zonas públicas: su eficacia en la reducción de la delincuencia». *Boletín Criminológico* (núm 121).

Crawford, A. (ed.) (2009). *Crime Prevention Policies in Comparative Perspective*. Cullompton: Willan.

Díez Ripollés, J. L. (2004). «El nuevo modelo penal de la seguridad ciudadana». *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología (Criminet)*.

Dijk, J. J. van (1990). «Crime prevention Policy: Current State and Prospects». A: G. Kaiser; H. J. Albrecht (editors). *Crime and Criminal Policy in Europe*. Friburg: Max-Planck-Institut.

Fisher, B. S.; Lab, S. P. (editors) (2010). *Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention* (2 volums). Thousand Oaks, Califòrnia: Sage Publications.

Galdon-Clavell, G. (2015). «Si la videovigilancia es la respuesta, ¿cuál era la pregunta? Cámaras, seguridad y políticas urbanas». *EURE* (Santiago), 41(123), 81-101.

García-Pablos de Molina, A. (1990). «Policía y criminalidad en el Estado de Derecho». A: Diversos autors. *Policía y sociedad*. Madrid: Ministeri de l'Interior.

Garland, D. (2001). *La cultura del control*. Barcelona: Gedisa.

Hirschi, T. (1969). *The Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press.

Jeffery, C. R. (1971, 1977). *Crime Prevention Through Environmental Design*. Beverly Hills, Califòrnia: Sage.

Maguire, M.; Morgan, R.; Reiner, R. (2007). *The Oxford Handbook of Criminology*. Nova York: Oxford University Press.

Medina Ariza, J. J. (1998). «El control social del delito a través de la prevención situacional». *Revista de Derecho Penal y Criminología* (2a. època, núm. 2).

Medina Ariza, J. J. (2011). *Políticas y estrategias de prevención del delito y seguridad ciudadana*. Madrid: EDISOFER.

Miró, F. (2012). *El cibercrimen. Fenomenología y criminología de la delincuencia en el ciberespacio*. Madrid: Marcial Pons.

Miró, F.; Agustina, J. R.; Medina, J. E.; Summers, L. (2015). *Crimen, oportunidad y vida diaria. Libro homenaje al Profesor Dr. Marcus Felson*. Madrid: Dykinson, S.L.

Scarpitti, F. R.; Nielsen, A. L.; Miller, J. M. (editors) (2009). *Crime and criminals: Contemporary and Classic Readings in Criminology* (2a. ed.). Nova York: Oxford University Press.

Serrano Maíllo, A. (2009). *Oportunidad y delito*. Madrid: Dykinson.

Summers, L. (2009). «Las técnicas de prevención situacional del delito aplicadas a la delincuencia juvenil». *Revista de Derecho Penal y Criminología* (3a. època).

Varona, G. (2012). *Estudio exploratorio sobre los efectos del uso policial de la videovigilancia en lugares públicos*. San Sebastián: Instituto Vasco de Criminología, Universidad del País Vasco.

Vozmediano, L.; San Juan, C. (2015). *Criminología ambiental: ecología del delito y de la seguridad*. Barcelona: Editorial UOC.